

ראשית דבר

ברל (פֶּאָרִי) כצנלסון נולד ב־1887 בעיר בוכרוויסק, שהיתה אז באימפריה הרוסית והיום בבלארוס. ב־1909, בימי העלייה השנייה, הוא עלה לארץ ישראל שהיתה תחת שלטון האימפריה העות'מאנית, מתוך תפיסה חלוצית, ומתוך רצון להגשים את רעיונות הציונות ולבנות את מדינת היהודים. ברל ראה את עצמו כחלק מתנועת הציונות ההומניסטית שקמה על בסיס רעיונותיו של הרצל: הוא דגל בתפיסת השחרור הלאומי והקמת בית לאומי לעם היהודי בארץ ישראל, ויחד עם זאת בהקמת "חברת מופת" המבוססת על ערכים של צדק, שוויון וחירות. חברה שתהווה דוגמה מוסרית ופוליטית לעולם כולו.

עם הגעתו ארצה, עבד ברל כפועל חקלאי במושבות היהודיות שהוקמו בסוף המאה ה־19 על ידי עולי העלייה הראשונה, ובמושב הפועלים הראשון, עין גנים, שהוקם על ידי עולי העלייה השנייה. הוא ראה מקרוב את תנאי העבודה הקשים של עובדי הארץ, הן היהודים והן הערבים, ומתוך מחויבות לרעיון הציוני ולתפיסת עולמו הסוציאליסטית, הצטרף להסתדרות הפועלים, כדי לגבש ארגון שישפר את תנאי העבודה והחיים של פועלי הארץ. וכך, בין עבודת כפיים לבניין הארץ, מצא עצמו ברל עסוק בשאלות הרוח גורל על עתידו של העם היהודי ועל אופי המדינה שבדרך, כמו גם בשאלה מה יהיו הערכים המובילים של היישוב היהודי.

מהר מאוד מצא עצמו ברל כמעין מנהיג רוחני של צעירים וצעירות, מוביל מאבקי עובדים ולוחם על אופי החברה שצמחה. הוא היה שותף בהקמת קואופרטיבים חקלאיים, מוסדות חינוך ועיתונות פועלית, כשהוא שם דגש מיוחד על טיפוח התרבות העברית והאחדות ביישוב היהודי.

בקבוצת "פועלי ציון" שבה היה פעיל בתחילת דרכו בארץ ישראל, פגש ברל במי שהפך לבן בריתו בפעילותו הציבורית: דוד בן־גוריון. שניהם האמינו שכדי לקדם את רעיון העבודה העברית, יש לארגן את העובדים העבריים במוסדות פועליים ולאחד את תנועת העבודה למסגרת מאורגנת. למרות הבדלי האופי ביניהם, ברל ובן־גוריון פיתחו שותפות אידאולוגית חשובה שהובילה להקמת תנועת "אחדות העבודה" שביססה את כוחה הפוליטי של תנועת הפועלים ביישוב היהודי, והשפיעה על עיצוב המדינה שבדרך.

ברל נמנה עם מקימיה של "ההסתדרות הכללית של העובדים העבריים" ולימים עם ראשיה. הוא התמקד בהתוויית המדיניות ובעבודה רעיונית-תרבותית, וסירב לקבל על עצמו תפקידים ביצועיים או פוליטיים פורמליים. עם זאת, ברל היה שותף להכרעות המרכזיות ומילא תפקידי מפתח בהקמתם של מוסדות רבים, בהם היומון "דבר" (שבו שימש כעורך הראשי הראשון), הוצאת הספרים "עם עובד", בנק הפועלים וחברת הבנייה "סולל בונה". ברל נפטר ב־1944, בן 57 בלבד.

בניגוד לאנשי רוח ופוליטיקאים מתקופתו, ברל לא הותיר אחריו משנה סדורה בדמות "מדיניות". הוא היה איש חזון ומעשה שברא במו ידיו את המציאות שבה שאף לחיות. המצפן המוסרי של ברל נשען על רעיונות הומניסטיים. בנאומו לציון 20 שנה להקמת ההסתדרות אמר ברל כי **"בניינו אינו בניין אבנים, אלא בניין לכבות. אבן מונחת כמקום שמניחים אותה, לב האדם תמיד מפרס, תמיד זע ונע. בניין זה טעון תמיד התחדשות, בדיקה וכחינה, ותמיד יש לשאול האם הקו נטוי לעומת החזון"**. הוא ראה חשיבות בשילוב הרוח בפוליטיקה; האמין בחינוך ובהשכלה רעיונית; ותפס את שניהם גם יחד כהגשמת מטרותיה של הציונות. הוא בנה מוסדות שלימים יהיו התשתית למדינת הרווחה הישראלית – תשתית השירותים הציבוריים, התרבות והעבודה המאורגנת.

ערב 7 באוקטובר, ראינו את המחיר הבלתי נתפס של שחיקת השירותים החברתיים. לאורך שנים, מדינת ישראל הובלה בידי שלטון שביקש לפרק את המבנים החברתיים והמוסדות, מה שהוביל לשחיקה עצומה של השירותים הציבוריים – הרפואה, בריאות הנפש, החינוך הממלכתי – בין היתר על ידי פירוק החברה למגזרים השונים. בעת האסון, המערכות החברתיות קרסו דווקא בשעה שנוקנו להן יותר מכל. תשתית מדינת הרווחה נחשפה במלוא שבריריותה. בשנה שקדמה לאסון, גם התשתית הדמוקרטית של ישראל נחשפה במלוא שבריריותה.

בתקופה שכוז, בה החזון הערכי-רעיוני והמעשי של השמאל הציוני בישראל, חזון הבנייה ועיצוב החברה, נמצא בנקודת מפנה היסטורית מבחינת היכולת לבסס חברת מופת באמצעים פוליטיים, אנחנו מבקשות להצליח לשאוב השראה דרך לימוד ועיון במשנתו של

ברל. בעיקר, באמצעות היכולת לראות את החשיבות בבניית התשתית החברתית אל מול אותם כוחות המאיימים לפרק את החברה הישראלית והסולידריות עליה מושתתת.

לכבוד שנת ה־80 לפטירתו של ברל כצנלסון, וכאשר אנו ניצבים בפני אתגרים משמעותיים כחברה, אנו מציעים שבעה מערכי שיעור המוקדשים לתפיסת הציונות, מתוך חיבור לרעיונות היסוד של מנהיגיה. זוהי הזדמנות להאיר את חזונו של ברל למדינת ישראל ולחברה הישראלית, ולבחון כיצד חזון חברת המופת שלו מתכתב עם המציאות של ימינו. דרך עיון בתפיסת עולמו, כתביו ופועלו, נתחבר לשורשים ההומניסטיים, הליברליים והשוויוניים שהנחו את מנהיגי הציונות ביצירת בית לאומי לעם היהודי בארץ ישראל.

מטרות המערכים:

1. חיבור לרעיון הציונות ההומניסטית על פי משנתו של ברל כצנלסון.
2. זיהוי המתחים בין הערכים ההומניסטיים לתפיסות המקצינות של ימינו.
3. גיבוש עמדות ערכיות ברוח הציונות ההומניסטית

סדר המערכים:

1. בין הרצל לברל: בסיס תפיסתה של הציונות ההומניסטית
2. חברת המופת של ברל כצנלסון – אחריות חברתית
3. זהות יהודית ליברלית
4. איגודי עובדים
5. טוהר הנשק
6. המאבק בלאומנות
7. ציונות כתנועה הדורשת הגשמה

לכל כתביו של
ברל כצנלסון

